

תוכן עניינים

1.	מבוא :	2
2.	זכויות חברתיות במשפט הישראלי :	3
2.1	זכויות- מהן?	3
2.1.1	זכויות טבעיות :	4
2.1.2	זכויות פוליטיות :	4
2.1.3	זכויות חברתיות :	4
2.2	זכויות חברתיות ומשפט במדינת ישראל :	5
2.2.1	המצב החקיקתי :	5
2.2.1.1	חקיקה שמטרתה הקטנת אי השוויון :	5
2.2.1.2	נגישות לזכויות לאנשים עם מוגבלויות בשוק העבודה :	11
2.2.2	זכויות חברתיות פסיקת ובתי המשפט :	15
2.2.2.1	פס"ד מנור	18
2.2.2.2	פס"ד חסן	18
3.	עיגון זכויות חברתיות בחוקה	20
3.1	בעד עיגון זכויות חברתיות בחוקה	20
3.2	נגד עיגון זכויות חברתיות בחוקה	20
4.	משפט משווה :	21
5.	סיכום :	23
6.	רשימת ביבליוגרפיה :	26

1. מבוא :

המונח "מדינת רווחה" הינו מונח הנשמע בשיח הפוליטי והחברתי, כמו בספרות המקצועית חדשות לבקרים ונדמה לנו כי המדובר במושג ברור שמשמעותו מובנת לכל. יחד עם זאת, למעשה בחינה מעמיקה של הדברים תעלה כי אין כל הסכמה לגבי משמעותו המדויקת של מונח זה. חיפוש כזה יעלה שניתן למצוא בספרות המקצועית הגדרות רבות מאוד למושג "מדינת רווחה", כאשר כל אחת מן ההגדרות משקפת את ההטיות התיאורטיות או הערכיות של החוקרים או את המאפיינים הספציפיים של המקרים שהם חוקרים¹. חלק מהחוקרים טוענים כי עצם קיומה של מערכת שירותי רווחה במדינה מסוימת מספקת כדי להגדיר אותה כמדינת רווחה. בניגוד לאופן מינימליסטי זה להגדרת "מדינת הרווחה", יש חוקרים אחרים המדגישים דווקא את השוני הרב בין אותן מדינות במערב אירופה ובצפון אמריקה המכונות דרך כלל מדינות רווחה. אלו טוענים כי חוסר הבהירות באשר להגדרת מדינת הרווחה נובע מכך שאין דגם אוניברסאלי של "מדינת הרווחה", אלא יש דגמים שונים בתכלית של "מדינות רווחה" במדינות שונות. כך, למשל, דגם מדינת הרווחה הסקנדינבית שונה מאוד מזה שמאפיין משטרים ליבראליים, דוגמת ארה"ב וקנדה, ושניהם שונים מאוד ממדינת הרווחה השמרנית שמאפיינת את מדינות מרכז אירופה, דוגמת גרמניה.

תכליתה של מדינת רווחה, הינה לדאוג לכלל האזרחים לזכויות חברתיות בסיסיות, המבטיחות קיום בכבוד ואפשרות לקבלת שירותים בסיסים אלמנטריים כגון חינוך, בריאות, תעסוקה ועוד. על מערכת בתי המשפט ומערכת החקיקה לדאוג לקבלת זכויות אלה, תוך שיתוף פעולה הדוק ומסונכרן. כל אדם בעל זכות, באשר היא, מקימה חובה על אחר, על המדינה, על הרשות לעגן זכות זו, וכך ניסו אף לעגן זכויות חברתיות במסגרת חקיקת חוקי היסוד.

החברה במדינת ישראל, כמו שכל חברה בעולם, נאלצת להתמודד יום ביומו עם השאלה, יזה ההגנה חוקית וחוקתית יש ליתן לזכויות אדם וזכויות אזרח, כאשר כל הבחנה הנעשית בין בני אדם, על יסוד שיקולים זרים, כמוהה כהפליה². נוסף על התמודדות זו, מדינת ישראל נאלצת להתמודד גם עם שאלת מעמדן של הזכויות החברתיות של אזרחיה, אשר אינן מעוגות על הנייר שחור על גבי לבן.

חקיקתם של חוקי היסוד בשנת 1992, העלו לשיח ציבורי את המודעות לזכויות אדם, לרבות זכויות עובדים, הזכות לשוויון ומניעת אפליה בעבודה. חקיקה זו באה לעגן ולצקת תוכן לזכויות ליברליות המשתמעות מתוך חוק יסוד כבוד האדם וחירותו³, לרבות הזכות לחיים, הזכות לכבוד, הזכות לקניין והזכות לפרטיות⁴.

יחד עם זאת, וכפי שנאמר לעיל, יש לשים לב לעובדה, כי זכויות חברתיות מוכרות לנו בעיקר מתוך פרשנות שבתי המשפט יצקו לתוכן, ולא כיוון שעוגנו בצורה מפורשת במסגרת חוק יסוד. כפי שיפורט בהמשך, על מנת שזכויות אלה יגנו על כלל אזרחי המדינה, ובאופן זה למימוש הצדק החברתי, הרי שיש לאפשר נגישות

¹ גל גיוני "מדינת רווחה" אי/שוויון, 228, 2006

² טלי ברקוביץ שילוב אמיתי של נכים בתעסוקה או בוקה ומבלוקה **סוגיות בחינוך מיוחד ובשיקום**, 23 (1) : 76-88, 2008.

³ ס"ח תשנ"ב מס' 1391

⁴ אמיר פז-פוקס "מדוע זכויות על-ספר נשארות על-ספר?" נגישות לזכויות חברתיות- רקע תיאורטי נגישות לצדק חברתי בישראל (קבץ) : מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל, ירושלים, 2009. ע' 32.

זו לכלל האזרחים, באופן שווה, לרבות הקצאת משאבים רלוונטים. אולם, וכפי שיוסבר, עוד בטרם תהא נגישות, הבעיה הינה בעובדה כי הזכויות החברתיות כלל לא מעוגנות בצורה חקיקתית מפורשת, מה שמקשה מאוד על אכיפתן⁵.

על מדינת רווחה, כמפורט בדוח ועדת טרכטנברג, להציב יעדים חברתיים, בין השאר, להגדלת התעסוקה, לשילוב אנשים עם מוגבלויות בעבודה, להקטין את העוני ואי השוויון ובהתאם לכך לפעול לשילוב כלל הקבוצות המופלות, במסגרות העבודה, בין אם אפלייתן על בסיס מינן, גיל וכו'. תחושת אי שוויון גורמת לתחושה של אי צדק, או במילים אחרות אי צדק חברתי, על בסיסו התנהלה המחאה בקיץ של שנת 2011, ובעקבותיה נכתב דוח זה. זאת ועוד, על המדינה ליצור מערכת אכיפה של חוקי העבודה, שעות עבודה ושכר מינימום⁶.

אכיפה זו של חוקי העבודה, צריכה להיעשות גם באמצעות משרד התמ"ת, בין היתר על ידי הטלת קנסות מעסיקים שיפעלו בניגוד לחוקי המגן של משפט העבודה. יתרה מכך, יש צורך בחקיקה אשר תגביר את אכיפה זו, שכן עובדים רבים, כלל אינם מודעים לתנאי עבודתם הירודים⁷.

בעבודתי זו אבדוק האם מדינת ישראל, כמדינת רווחה, עיגנה את הזכויות החברתיות, והאם קיים מענה חלופי שאינו במסגרת חקיקה. בהמשך, אנסה לבדוק את הסיבות לקיום / אי קיום של עיגון זכויות חברתיות

2. זכויות חברתיות במשפט הישראלי:

2.1. זכויות - מהן?

המושג "זכויות" או "זכויות אדם" הינו מושג יחסית חדש בהיסטוריה האנושית. ראשיתו בהומניזם המודרני המעמיד את הפרט במרכז החשיבה המדינית, ובתורות המדיניות של המאה ה-18, אשר ניסו להסביר ולהצדיק את מקורות כוחה של המדינה - ובעיקר את גבולותיו. 'זכויות האדם', או 'זכויות טבעיות', הן אותן זכויות המוקנות לאדם באשר הוא אדם מכוח טבעו וכבודו האנושי, ללא קשר או תלות בכוחו של שלטון כלשהו. מאחר ולפי תורות אלה הזכויות אינן שואבות את כוחן מהשלטון האנושי, אין שלטון זה רשאי ליטול אותן. ההוגה העיקרי, שבשמו קשורה מסורת זו, הוא ג'ון לוק, אשר מנה את הזכויות לחיים, לחירות ולרכוש (קניין), כזכויותיו ה'טבעיות' של כל אדם כלפי כל שלטון⁸.

⁵ ראה הערה 2 לעיל, עמ' 35.

⁶ Hidavrut.gov.il - דוח טרכטנברג, עקרונות למדיניות הכלכלית- חברתית.

⁷ שם.

⁸ רות גביוון "דרך ארץ דת ומדינה, אסופת מאמרים והרצאות בנושא יהדות, שלטון וערכים

דמוקרטיים" ירושלים תשס"ב, עמודים 97-107